

פתיח הדבר

הרב שלמה לוונשטיין שליט"א

לקט פירושים מתוך שיעור פרשת שבוע
בביהכ"ס "דברי שיר" רח' זכריה 4 ב"ב יום חמישי בשעה 22:00

ליון מספר 144

שלח תש"ע

בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו, ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו" (ויקא כו-ג), ולהיפך, "אם בחוקותי תמאסו וכו'". ואין לארץ טבע שהוטבע בה מבריאת העולם, אלא קשורה הצלחת פרי אדמתה בהתנהגות יושביה. וזה מה שאמר רבי יהושע בן לוי, כשראה אשכולות כעגלים, שאלו פירות משובחים ביותר הגדלים רק בזכות ישראל ומעשיהם הטובים, ואילו עתה בעונותינו כשגלינו מארצנו ונתרחקנו מאדמתנו, וערביים שעמדו עלינו שולטים בה, האם בעבורם את מוציאה פירותיך; הלא הפירות בזכות היושבים עליה צומחים, והערביים החייבים ששפכו את דמנו – הראויים הם לפירות משובחים כאלה ולארץ זבת חלב ודבש. להנחה זו ראיות ממקומות רבים בתורה, בנביאים ובגמרא, ואין כאן המקום לפרט.

הנה במחזה "ברית בין הבתרים", אמר הקב"ה לאברהם: "ודור רביעי ישובו הנה, כי לא שלם עוון האמורי עד הנה". כלומר, כל עוד לא נשלם עוון האמורי, אין בני ישראל יכולים לגרשם ולרשת את ארצם.

עפ"י הנחה זו, יש לפרש כי משה רבינו שלח את המרגלים, לבדוק ולודא אם עוד נשארו אנשים כשרים המגינים על יושבי ארץ כנען. ואם נתמלאה סאתם של ז' העממים. עד שהארץ הנכספת תקיא אותם, ועם ישראל יוכל לכבשם ולרשת את ארצם.

וזה שאמר להם משה: "וראיתם את הארץ ואת העם היושב עליה", ובעיקר "היש בה עץ אם אין". אם יש אדם כשר שמגין עליהם. ואיך יוכלו המרגלים להשיג ידיעה זו, ע"י הפירות, "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ". השתדלו להשיג את פרי הארץ ולראות אם משובחים הם. אם הארץ פורחת ומצמיחה פירות ותבואות משובחים – זו תהיה ההוכחה כי עדיין יש אדם כשר שמגין עליהם. ואת זה רמז להם משה באמרו: "וימה הארץ השמינה היא אם רזה, היש בה עץ אם אין, והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ". כי ע"י שתחזקו להביא מפרי הארץ ונראה איך גדוליה "השמינה היא אם רזה", ומזה תלמדו ותבינו אם יש אדם כשר שמגין עליהם, ועדיין לא שלם עוון האמורי, וטרם הגיע הזמן לבוא ולרשת את ארצם.

ובזה מיושב היטב, מה שבאו ואמרו למשה מיד עם שובם מתור הארץ: "ויראום את פרי הארץ, ויספרו לו ויאמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו, וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה". אם אכן עדיין זבת חלב ודבש היא, ויש לה פירות נפלאים ומשובחים כאלה – אין הוכחה גדולה מזו שעדיין לא שלם עוון העמים היושבים עליה. יוצא איפוא כי אמירה זו משתלבת יפה במערכת הדיבה שהמרגלים הציגו למשה, שאין ישראל מסוגלים עדיין להכנס לארץ, משום שיש בתוכה אנשים כשרים שמגינים עליהם.

ובפרשנות זו, מתיישבים היטב חילופי הדברים הקשים בין מוציאי דיבת הארץ לבין יהושע וכלב.

על כל פטופטי הדיבה של המרגלים, ועל טיעוני הסרק שלהם, כאילו עדיין לחלוחית זכותם של האמוריים לא תמה, ולא נשלמה סאת החטאים שלהם, ענו להם יהושע וכלב תשובה

"וידבר ה' אל משה לאמר שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל" (יג א, ב)

בספר "חכמת חיים" כותב הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל: רבו התמיהות והדקדוקים בפרשת המרגלים, כולם היו "אנשים ראשי בני ישראל"; מה ראו על ככה ומה הניאם להוציא דיבת הארץ?

לא כאן המקום להרחיב את הדיבור על פרשה תמוהה זו, שגדולים וטובים התלבטו לפרשה ולישבה. ביאור נאה רשמתי מפי אבי זקני הגר"מ זוננפלד זצ"ל.

בקטע הראשון של הדברים שהשיבו המרגלים למשה: "באנו אל הארץ אשר שלחתנו, וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה". היש שבח יותר גדול לארץ כלשהיא, מאשר פירות משובחים ומופלאים כאלה, שאשכול אחד נישא במוט בשנים. אמנם רש"י הרגיש בדבר, ומצטט את דברי המדרש רבה, "שכל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת, אין מתקיים בסופו"; אבל גם אם נקבל הסבר זה, הרי סדר הדברים של מוציאי הדיבה נראה שהיה צריך להיות מקודם הדיבה וההפחדה על חוסנם וגבורתם של יושבי הארץ והערים המבוצרות, ובסיום לציין, כי אכן יש בה פירות משובחים, אבל היא ארץ בלתי נכבשת "כי עצום הוא ממנו".

וביותר קשה, על מה שנאמר בפסוק שלפני כן: "ויילכו ויבואו וכו' ויראום את פרי הארץ" - משתמע מזה שהפרט הזה של פרי הארץ, היה החשוב ביותר והראשון מהדו"ח שהביאו למשה ולעדה. והלא פרט זה הוא בשבח הארץ ולא בגנותה. והם המרגלים התכוונו להוציא דבה ולהמאיס את הארץ על העדה, ומשום מה המוצג הראשון היה "פרי הארץ", שזה סותר על כוונתם הרעה.

ובתחילה, כאשר משה ציוה להם מה לחפש ומה לתור בארץ, אמר להם בין השאר: "וימה הארץ, השמנה היא אם רזה, היש בה עץ אם אין, והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ" (שם פסוק כ). ופירש"י: "היש בה עץ אם אין – אם יש בהם אדם כשר שיגן עליהם בזכותו". ונשאלת השאלה, היכן יחפשו אנשים זרים שאינם מכירים, לא את המקום ולא את התושבים, את האדם הכשר שצריך להגן עליהם. איה מקומו והיכן יוכלו למצוא אותו ולגלותו, ומה סימן ההיכר של "האדם הכשר" בין החוטאים הללו, יושבי הארץ המלאה באנשים שעשו את כל התועבות.

כדי ליישב את כל התמיהות עלינו להקדים את המסופר בכתובות (ק"ב, א) "רבי יהושע בן לוי איקלע לגבלא (שם מקום), חזנהו להנהו קטופי (אשכולות), דהוו קיימי כי עיגלי (אשכולות ענבים שנראו כמו עגלים). אמר ארץ ארץ, למי את מוציאה פירותיך לערביים הללו שעמדו עלינו בחטאתינו".

ונשאלת השאלה, מה מקום לטענתו של רבי יהושע בן לוי על הארץ. הלא זה טבעה לגדל פירות משובחים, ומה זה משנה עבור מי, לערביים או לאומה אחרת. כלום אין פירות גדלים בארצות הגוים?

אלא, מכאן אנו למדים יסוד גדול בהתנהגות הארץ הקדושה – שהפירות והתבואות צמיחתם וברכתם תלויה במעשיהם ובהנהגותיהם של היושבים עליה, כמו שהבטיחה התורה: "אם

לעומת זאת מצינו בתורה, שבשעה שיהושע מקבל ממשא את שרביט המנהיגות בישראל, חוזר משה וקוראו בשמו הראשון "הושע בן נון". (דברים לב מד). נשאלת השאלה, מדוע אין משה רבנו חוזר בשעה זו על התפילה, שנשא בשעתו שיצליח להנצל מעצת המרגלים? התשובה לכך היא, שידע משה מנסיון חיים שלו כמנהיג עם ישראל במשך ארבעים שנה, שזו ברכה לבטלה, שמנהיג בישראל יציל נפשו מפגעי לשונם החדה של הבריות... (פרפראות לתורה)

"היש בה עץ אם אין" (יג כ)

פירש רש"י: אם יש בהם אדם כשר שיגן עליהם בזכותו. ולכאורה, תיבות "אם אין" מיותרות. שהרי מספיק לשאול אם יש בה עץ. ומתוך בספר "ליקוטי צבי", שאדם כשר הוא זה שלא מחזיק טובה לעצמו, ואדרבה מחזיק את עצמו לאדם שאין בו מספיק זכויות, וכדברי ה**זהר** הקדוש: "מן דאיהו רב איהו זעיר". וזה מרומז במילים "היש בה עץ"? האם יש בהם אדם כשר שיגן עליהם. ואיזהו אדם כשר? "אם אין". זה שמחזיק את עצמו לאין ולאפס.

על דרך זו מבארים המפרשים כמה פסוקים: א. "מאין יבוא עזרי" – כאשר אדם שם את עצמו לאין, אז יבוא עזרי. ב. "והחכמה מאין תמצא" – כשאדם יודע שהוא אין, אצלו תמצא החכמה. ג. "היש ה' בקרבנו אם אין" – מתי זוכים להשראת השכינה? כשאנחנו יודעים שאנחנו לא ראויים. וכן ההיפך מזה. כאשר אדם מתגאה, אז עוזבת אותו השכינה.

וסיפור מפורסם הוא, היה אדם שהיה לומד תורה בستر וחשב שיזכה לגילוי אליהו, וכאשר התאכזב הלך לר' ישראל מרוז'ין, ושאל מדוע הוא לא זוכה? אמר לו ר' ישראל שהפסוק אומר "אם יסתר איש במסתרים ואנוכי לא אראנו" אפשר לקרוא זאת כך: "אם יסתר איש במסתרים ואנוכי", - הוא עדיין מרגיש את עצמו ל"אני", אז "לא אראנו". אך אפשר לקרוא פסוק זה גם אחרת. "אם יסתר איש במסתרים ואנוכי לא" – הוא לא רואה את ה"אני", ולא אוהו מעצמו, אז "אראנו".

כמו כן ידועה הגמרא במסכת נדרים דף סו, בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנולתן. ועל דרך דרוש מוסיפים – גם בני ישראל נאים הם אלא שה"אניות" מנולתם.

"ויעש כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה" (יג ל)

פירש רש"י ואם יאמר לנו עשו סולמות בשמים ועלו שם, נצליח בכל דבריו.

הגאון רבי יחיאל מאיר מאוסטרובצא זצוק"ל הסביר דברי רש"י אלו, כי מי אומר שצריכים לכבוש את היעד ביום אחד? נעשה סולמות. וכידוע צורת סולם היא שלבים שעליהם עולים שלב אחר שלב, עד שמגיעים לשיא. אך גם בדרך, כל עליה בשלב מצביעה על התקדמות. ועוד, כשאדם עולה בסולם, כשרואה שהוא מתקדם במעלה אחת, מקבל אומץ ובטחון להמשיך הלאה ולהגיע לפסגת הסולם – לשיא. כך גם בארץ ישראל. צעד אחר צעד נתקדם בה עד שנכבוש את כולה ונבנה בה את בית המקדש.

ניצחת: "הארץ אשר עברנו בה לתור אותה טובה הארץ מאוד מאוד". "אם חפץ בנו ה' והביא אותנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו – ארץ אשר היא זבת חלב ודבש", בזכותנו היא זבת חלב ודבש ולא בזכותם. ומה שאתם טוענים כי יש לירא מהם כי עדיין יש אנשים צדיקים המגינים עליהם, אנו אומרים לכם: "ואתם אל תיראו את עם הארץ", בגין זכויותיהם והאנשים הכשרים שבהם, "כי לחמנו הם" – הפירות המשובחים שאתם רואים הם לחמנו, שלנו ובזכותנו הם צומחים ומשתבחים, כי לא יתן לנו ה' הטוב, ארץ שוממה ושדופה, אלא בתים מלאים כל טוב וכרמים משובחים ביותר מצפים לנו, כי "סר צילם מעליהם" – הצל שלהם חלף ונמוג ותמו כל זכויותיהם, והארץ מחכה לעם ישראל שיבא וירשנה.

ומדויקים ונפלאים הדברים ומסתייעים בפירוש של רש"י: "כי לחמנו הם, נאכל אותם כלכם; סר צילם – מגינם וחזקם – כשרים שבהם מתו".

וכל התמיהות מתיישבות בטוב טעם ובהשכל.

"כל נשיא בהם" (יג ב)

בספר "דגל מחנה אפרים" אומר שהמילה נשיא יש בה אותיות "אין" וגם אותיות "יש". זה בא לרמז שנשיא המחזיק את עצמו "אין" הוא "יש". אבל אם מחזיק מעצמו "יש" סימן שהוא "אין".

"ויקרא משה להושע בן נון יהושע" (יג טז)

כתב בתרגום יהונתן בן עוזיאל, שכאשר משה רבינו ראה את ענוותנותו של יהושע, הוסיף לו י' וקרא את שמו יהושע.

וקשה. מה הקשר בין הענוה לבין ה' שהוסיף משה ליהושע?

ומתוך ה"ליקוטי שמשון" בשם מהר"י לנדא זלה"ה, על פי הקדמה אחת, שאמרו חז"ל "והאיש משה ענו מאד" נכתב בלי י', ומדוע? כי משה רבינו לא רצה לכתוב על עצמו שהוא ענו, אלא שה' אמר לו לכתוב, אז הוא כתב בלי י'. והנה חז"ל אמרו שבתורה צריכות להיות ששים רבוא אותיות כנגד נשמות ישראל. אז איך יתכן שמשה רבינו יוריד אות אחת? ולכן כאשר ראה משה את ענוותנותו של יהושע, ראה שהוא מתאים לקבל את אותה י' מהמילה "ענו", ולכן במקום הושע קרא את שמו – יהושע.

"ויקרא משה להושע בן נון יהושע" (יג טז)

וברש"י התפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים.

בספר "אוצר מרגליות" מספר: פעם פנה אברך ישיבת וולוז'ין לראש הישיבה הגאון הנצי"ב בבקשה הבאה: "היות שקבלתי מינוי לכסא רבנות בעיירה אחת ומאחר שידוע לי כי בכל קהלה ישנן קטטות ומריבות, לכן באתי לבקש את ברכת הרב שאנצל מפגעי לשון הרע ומרכילות הבעלי בתים בשעת מילוי תפקידי כרועה רוחני בקהילתי". אמר לו הנצי"ב: "התורה מספרת לנו, שבשעה שיהושע בן נון נבחר להיות חבר בצוות המרגלים, שנשלחו לתור את הארץ, שינה משה את שמו מ"הושע" ל"יהושע", אמרו חז"ל (סוטה, ל"ד) התפלל עליו משה באותה שעה: י-ה יושיעך מעצת מרגלים". (כלומר, מלשון הרע ומדברי רכילות של המרגלים).

הגליון השבועי "לאור הנר" מחולק ברחבי הארץ ב 7000 עותקים, יהודים יקרים אומרים מתוכם דברי תורה על שולחן השבת. רכישת הקדשה (120 ש"ח בלבד) תסייע בהפצתו. לפרטים נא לפנות למיכאל 0504-147001